

Головний редактор

Piwowarski J., dr, rector, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego w Krakowie „Apeiron”, Польща

Члени редколегії

Серія Економічна

Юзевич В. М., доктор фізико-математичних наук, професор;

Князь С. В., доктор економічних наук, професор;

Георгіаді Н. Г., доктор економічних наук, професор;

Скриньковський Р. М., кандидат економічних наук, професор;

Sułkowski Ł., doktor habilitowany, profesor;

Matyja M., doktor habilitowany, profesor;

Ružinská E., доктор філософії, доцент;

Семчук Ж. В., доктор економічних наук, професор;

Серія Юридична

Сопільник Л. І., доктор юридичних наук, професор;

Сопільник Р. Л., доктор юридичних наук, професор;

Ортинський В. Л., доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Бортник Н. П., доктор юридичних наук, професор;

Балинська О. М., доктор юридичних наук, професор;

Комісаров О. Г., доктор юридичних наук, професор;

Крамар Р. І., кандидат юридичних наук, доцент.

Янковська Л. А., доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України;

Глуценко С. В., доктор юридичних наук, Заслужений юрист України;

Сердюк В. В., доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Гарасимів Т. З., доктор юридичних наук, професор;

Косюта М. В., доктор юридичних наук, професор;

Чистоклетов Л. Г., доктор юридичних наук, професор;

Зозуля І. В., доктор юридичних наук, професор;

Порада В., доктор юридичних наук, професор;

Віцен В., доктор юридичних наук, професор;

Костицький В. В., доктор юридичних наук, професор;

Мельничук Н. Ю., доктор юридичних наук, професор;

Заяць Р. Я., доктор юридичних наук, доцент;

Слінько С. В., доктор юридичних наук, професор;

Завальна Ж. В., доктор юридичних наук, професор;

Семчук Ю. І., кандидат юридичних наук;

Горбонос Ф. В., доктор економічних наук, професор;

Патора Р. З., доктор економічних наук, професор;

Шевчук Л. Т., доктор економічних наук, професор;

Брич В. Я., доктор економічних наук, професор;

Гуменюк В. Я., доктор економічних наук, професор;

Козоріз М. І. доктор економічних наук, професор;

Пинда Ю. В., доктор економічних наук, доцент;

Скупейко В. В., доктор економічних наук;

Петрик І. В., доктор економічних наук;

Бочко, О. Ю. доктор економічних наук, доцент;

Павленчик Н. Ф., доктор економічних наук, доцент;

Кошовий Б.-П.О., кандидат економічних наук;

Романишин Ю. О., кандидат історичних наук, доцент.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

В. П. Хомутенко, А. В. Хомутенко

4-9

PDF

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНЕ ОСМИСЛЕННЯ

Х. М. Маркович

10-15

PDF

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ І САМОМЕНЕДЖМЕНТ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

С. К. Василик, С. А. Прохоровська, І. В. Агеєва

16-23

PDF

ЗЛОЧИНИ ЩОДО ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ СПРИЧИНЕНІ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ

К. М. Продан, Д. Р. Хомин, С. В. Андрушко

24-28

PDF

ТЕОРІЯ КАПІТАЛІЗМУ - ЛІБЕРТАРІАНСТВА В ЇЇ МЕТОДОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

О. В. Мороз, Р. В. Логоша, В. М. Семцов, В. Ю. Кричковський, Т. В. Вакар

49-59

PDF

ВПЛИВ ПОВЕДІНКОВИХ ЧИННИКІВ НА ПРИЙНЯТТЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ

Л. Г. Ліпич, М. А. Кушнір, О. А. Хілуха, І. Г. Волинець

60-67

PDF

ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА

М. М. Букартик, В. В. Мартинів, Н. І. Причун, І. А. Лиховид, К. Є. Мосцевенко

68-75

PDF

МЕХАНІЗМ ЗБАЛАНСУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА І МІСЦЕВОЇ ГРОМАДИ

Є. В. Левко, А. І. Панчишин, Ю. П. Коновалов, М. В. Фарина, Н. Р. Мигаль

76-82

PDF

МОДЕЛЬ КОНТРОЛЮ ТРУДОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ В УМОВАХ РУТИННОЇ ПРАЦІ

М. Я. Сагайдак, А. В. Маїк, І. П. Верескля, І. В. Шмігель, А. В. Саноцька

83-90

PDF

ДО ПИТАННЯ РОЛІ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

І. В. Перевозова, В. М. Шайбан, О. В. Деделюк

91-99

PDF

РОЗВИТОК ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

В. Ю. Цьомра, С. Т. Корильчук, Д. О. Оленюк

100-108

PDF

ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

О. Ю. Синявська, Н. С. Тимченко, Л. В. Тимошенко

109-115

PDF

ЛОГІСТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ МІСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Н. А. Петринюк

116-123

PDF

ПОРУШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ПІДСТАВА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ДОСВІД КАНАДИ

Б. Л. Ковач

124-129

PDF

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СПАДКОВОГО ПРАВА НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ

М. Р. Габріадзе

144-150

PDF

АНАЛІЗ ДИЛЕМ СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ: КЕЙСИ ПІДТРИМКИ

І. Г. Фадєєва, О. С. Паламарчук, Н. А. Дубовик

158-167

PDF

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

В. В. Поп

168-174

PDF

Правові аспекти договору купівлі-продажу сільськогосподарської продукції

О. Б. Вінюкова

184-187

PDF

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

С. В. Грач

188-195

PDF

Еволюція систем соціального захисту: від концепцій до сучасної практики

С. С. Яремчук, О. С. Гнатчук, К. Ю. Шестакова

206-214

PDF

Менеджмент в індустрії моди: виклики та можливості для соціокультурного зростання

О. О. Калантаєвська, Л. П. Дихнич

196-205

PDF

Формування антикорупційної політики в незалежній Україні

К.Р. Азімов

215-222

PDF

ВТІЛЕННЯ ЗЕЛеної КОНЦЕПЦІЇ В СТРАТЕГІЮ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Д. С. Омельчук

223-229

PDF

БЮДЖЕТИ МАРКЕТИНГУ НА РИНКУ В2С

А. В. Светайло

259-267

PDF

Адміністративно-правові інструменти Community Policing в Україні: вивчення європейського досвіду

Л. В. Баєва, П. Г. Назаренко, О. О. Кожушко

268-274

PDF

Оцінка економічної результативності розбудови територіальних громад України в умовах збройного конфлікту (на прикладі Тростянецької міської територіальної громади)

Ю.С. РОГОЗЯН, Г.Г. НЕСТЕРОВ

275-284

PDF

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ОБМЕЖЕНЬ У ДОСТУПІ ДО СУСПІЛЬНИХ БЛАГ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Є. В. Горячих, С. П. Багнюк, В. В. Волоський, А. М. Бандуровський, Т. І. Довбуш

285-290

PDF

ВРАХУВАННЯ ПРИХОВАНИХ ДОХОДІВ ПЛАТНИКА АЛІМЕНТІВ ЯК ОДНА ІЗ ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ

В. М. Даценко, Т. М. Білоконь

291-296

PDF

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІ ОПЕРАЦІЇ НА РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Ю. А. Перегуда, Н. М. Коробова

297-306

PDF

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ТРУДОВОГО ПРАВА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ (США)

Т. О. Кметь

307-312

PDF

ЕЛЕКТРОННЕ МИТНЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ТА АВТОМАТИЗАЦІЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Б. Г. Шонія

313-319

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ НА РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

О. М. Піхоцька, О. С. Процик

320-330

ЩОДО ГЕНЕЗИ ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ЙОГО РОЗВИТКУ

Д. В. Хміль, Є. Д. Копак

338-342

РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ ЕКСПОРТУ ОРГАНІЧНОЇ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ В НОВИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В. Коваль, Н. Вдовенко, М. Зось-Кіор

331-337

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ: ГЛОБАЛЬНИЙ ПОГЛЯД НА ПРАКТИКИ ЯПОНІЇ, НІМЕЧЧИНИ, КИТАЮ, США ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ДОСВІДУ ДЛЯ СИСТЕМИ ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

В. Р. Сайко, П. Г. Ільчук

350-360

ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК: ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНИХ РОЗРИВІВ

Л. В. Галаз, Х. М. Беспалюк, У. В. Іванюк

361-369

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8255963>

Мороз О. В.

д.е.н, професор, фахівець із зв'язків з громадськістю
<https://orcid.org/0000-0002-6571-2725>

Логоша Р. В.

д.е.н., доцент,
Вінницький національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0001-6462-5083>

Семцов В. М.

д.е.н, доцент,
професор ЗВО "Львівський університет бізнесу та права"
<https://orcid.org/0000-0001-8981-8850>

Кричковський В. Ю.

доктор філософії (201 Агрономія),
директор ТОВ «Органік-Д»
<https://orcid.org/0009-0004-5582-2455>

Вакар Т. В.

к.е.н., доцент кафедри філософії та суспільних наук,
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
<https://orcid.org/0009-0004-9215-9816>

ТЕОРІЯ КАПІТАЛІЗМУ - ЛІБЕРТАРІАНСТВА В ЇЇ МЕТОДОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

JEL Classification: B12, P16

SECTION "ECONOMICS": Економіка

Анотація. У статті окреслено авторський підхід до опису концептів капіталізму та лібертаріанства як синтезованого інтелектуального комплексу, окремої, оригінальної наукової теорії, що історично володіє найбільшим потенціалом прогресу серед відомих альтернативних економічних теорій. Відповідно визначено факти, ідеї, закони, категорії, принципи та положення, які у сукупності формують дану теорію, де капіталістична версія відповідає класичному політекономічному трактуванню, тоді як лібертаріанство – її постіндустріальній версії, у т.ч. - згідно теорії інклюзивних інститутів Д. Аджемоглу та Д. Робінсона - як найбільш вигідного позитивного сценарію економічного розвитку.

Обґрунтовано універсальний алгоритм прикладного втілення теорії капіталізму-лібертаріанства як інженерної управлінської задачі. Уточнено принцип В. Парето щодо обґрунтованості змін економічної системи, де головна увага приділена балансу між можливими вигодами та втратами, а також наслідками змін щодо груп агентів, які визначають потенціал розвитку системи. Уточнено загальну методологію стовно процесу ідентифікації будь-якої теорії з акцентуванням уваги до догматичної складової теорії – ідеологій, моралі, філософії і парадигми, які є невідємними елементами будь-якої теорії.

Ключові слова: теорія, методологія, ефективність, капіталізм, лібертаріанство, прогрес, догмати.

Annotation. The world is comprised of a multitude of perceptions of ongoing processes. The realm of knowledge is objectively represented by corresponding theories. The domain of economic knowledge is depicted by a diverse set of often antagonistic economic theories. The significance of such theories lies in their role of shaping individual perspectives, societal conceptions, dogmas, ideologies, political development models, and, ultimately, a plethora of indicators influencing average livelihoods - affluence, optimism, as well as the presence of unemployment, destitution, wage levels, and more. The disparities in the development of different societies are inherently linked to the prevalence of specific economic theories.

This article outlines an original approach to describing the concepts of capitalism and libertarianism as a synthesized intellectual complex, an independent and innovative scientific theory that historically possesses the greatest potential for progress among known alternative economic theories. Accordingly, the facts, ideas, laws, categories, principles, and tenets that together shape this theory are defined, wherein the capitalist version aligns with classical political economic interpretation, while libertarianism corresponds to its post-industrial version, including the theory of inclusive institutions by D. Acemoglu and D. Robinson, as the most favorable positive scenario for economic development.

A universal algorithm for applying the theory of capitalism-libertarianism as an engineering management task is substantiated. V. Pareto's principle is refined regarding the justification for changes in the economic system, with emphasis on the balance between potential benefits and losses, along with the consequences of changes for agent groups that determine the system's development potential. A general methodology for identifying any theory is detailed, focusing on the doctrinal component of a theory - ideologies, morality, philosophy, and paradigms - integral elements of any theory.

Keywords: theory, methodology, efficiency, capitalism, libertarianism, progress, dogmas.

Вступ

Світ представлений множиною різних уявлень про наявні процеси. Світ знань об'єктивно представлений відповідними теоріями. Світ економічних знань представлено множиною різних, часто антагоністичних економічних теорій. Важливість таких теорій обумовлено тим, що такі визначають різні індивідуальні погляди, суспільні уявлення, догми, ідеології, політичні моделі розвитку, а також - в решті-решт - безліч індикаторів, від яких залежить пересічне життя - достаток, оптимізм, а також наявність безробіття, злиднів, рівень зарплат та багато ін. Все те, що становить різницю у розвитку різних соціумів, так чи інакше породжене пануванням тієї чи іншої економічної теорії. Звідси найпростіша, а, з іншого боку, найскладніша гіпотеза, що пояснює наявність у світі одночасно різних моделей та станів суспільного розвитку, полягає у тому, що у замкнутому регіональному просторі в якийсь момент була обрана та (або не та) теорія. Звідси в економічній науці правомірною є постановка питання про вірні і невірні теорії. Щоб обрати вірну теорію, слід мати та водночас сформувані коректне уявлення про її зміст, інтелектуально доступний для більшості агентів. І це є головним завданням економічної науки у космополітичному та національному вимірах, таким і залишатиметься завжди.

Однією із загадок, парадоксів сучасної цивілізації є факт невинувато низької інформативності у соціумі про єдину, як вважаємо, вірну, "робочу" (за критерієм забезпечити прогрес) теорію - те, що означено нами як теорія капіталізму-лібертаріанства. Парадоксом епохи стало те, що теорія капіталізму отримала таку назву, використавши реліктовий (на сьогодні) предмет меркантилізму XIII-XVII ст. - вчення про роль капіталу; з іншого боку, вже у XXI ст. сформувався термін "лібертаріанство", який був покликаний більш точно розкрити зміст вчення епохи індустріальної та постіндустріальної цивілізації. Сутність цієї спорідненої теорії як єдиного інтелектуального цілого надає підстави означити це як капіталізм-лібертаріанство.

Мабуть, якщо не враховувати теорію походження життя на Землі, не має іншої інтелектуальної сфери, де б існувало стільки міфів, що спотворюють ідею, зміст, філософію цього світогляду – і це про теорію капіталізму-лібертаріанства. Тому будь-які відповідні просвітницькі проекти зберігають актуальність, особливо у наш час, коли “ліві” доктрини заповнили весь світовий інтелектуальний і політичний простір, а ідея незамінності держави стала повсюдною.

Мета дослідження. Передбачає 2 завдання: 1) сформулювати авторську гіпотезу про універсальний зміст наукового поняття «теорія»; 2) представити цілісний опис теорії капіталізму-лібертаріанства у науково систематизованому контексті, а саме: надати аналітичну інтерпретацію ідеї, ідеології, парадигми в сучасному трактуванні з врахуванням всього періоду генезису зазначеного феномену, а також традиційно відомих та сучасних проблем його становлення, у т. ч. і в Україні.

Актуальність дослідження. Відповідно до вищевикладеної дуальності мети, важливим представляється уточнення того що слід розуміти під економічною теорією (надалі – теорією) саме в силу методологічного значення цього поняття, а саме: від чого насправді залежить зміст, значення, потужність будь-якої теорії при формуванні суспільного світогляду і моделі розвитку. Подібна логіка формує алгоритм аналізування також і теорії капіталізму-лібертаріанства.

Як основну проблему сучасного соціуму слід вважати переважання негативних оцінювань сприйняття капіталізму. Слід особливо підкреслити, що проблема має загальносвітове поширення. Не зважаючи на успіхи постіндустріалізації, які, власно кажучи, і породив капіталізм, останній все менш популярний у самих різних за рівнем ВВП країнах. Проблеми України аналогічні, проте мають зрозумілу і чітко пояснювальну специфіку, породжену особливостями трансформації - часової, ментальної, політичної. Капіталізм, очевидно, має більше прихильників у менш заможних країнах, в яких зберіглася суспільна пам'ять про тоталітаризм, аніж у тих, де ера масового добробуту і споживання стали світовими еталонами.

Звідси актуалізується нове завдання економічної науки – представити коректну ідентифікацію теорії капіталізму-лібертаріанства, що дозволить ефективно пропагувати інформацію про зміст такої на масовому рівні сприйняття.

Методологія та методи. Логіка пізнання (методологія) суті досліджуваного питання передбачала визнання ключової ролі фактору економічного лібералізму як основи не тільки теорії капіталізму-лібертаріанства, але й прогресу останніх 500 років становлення індустріалізму та постіндустріалізму. Саме на основі цього індикатора ідентифікувалися і альтернативні теорії. Формально ж використовувалися загальнонаукові принципи та методи проведення комплексних економічних досліджень, положення класичної та неокласичної економічної теорії зокрема за критики методології з боку альтернативних теорій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В сфері досліджень про методологію і теорію як універсальні наукові феномени розглядали єдиним прийнятним варіантом тлумачення цього блоку інформації позицію І. Лакатоса [1] та ін., де методологія чітко визначена як логіка пізнання будь-яких процесів і явищ з відповідним трактуванням змісту терміну «теорія»; дана позиція так чи інакше являє собою дискусію з школами Т. Куна, К. Поппера та ін. [1-3], що не може не бути врахованим. Більш пізніх робіт, у т. ч. вітчизняних вчених, в яких би досліджувалися проблеми методології і теорії і в яких би був присутній істотний контекст у порівнянні з вищевказаними джерелами, не виявлено. У даній статті були використанні окремі позиції авторів статті щодо тлумачення відповідних теорій – Р. Логоші («універсальної моделі ринку») [4], В. Семцова («непростережуваної економіки») [5], Т. Вакар («територіального брендингу») [6].

З іншого боку, теорія капіталізму-лібертаріанства спирається на доволі чисельний і ретроспективно послідовний ряд фундаторів цієї думки та їхніх праць. Саме аналізування цієї теорії має історію і логіку становлення: 1) англійської та французької школи політекономії – А. Сміт [7], Д. Рікардо [8], Ж.-Б. Сей [9], Ф. Бастіа [10] та ін.; австрійської та інших шкіл маржиналізму – К. Менгер, Ф. Візер, О. Бем-Баверк, А. Маршал [11] та ін.; 3) неокласики ХХ ст. – Ф. Мізес, Ф. Хайек

та ін. [11]. Інтерпретація теорії капіталізму (класики і неокласики) в ХХІ ст. була здійснена на основі робіт ідеологів лібертаріанства – Р. Мюррея [12] та ін., в українському просторі – [13] та ін.

Подібна класифікація і ретроспективність знайшли своє відображення у в цілому однотайній періодизації економічної думки, наприклад [11], чого загалом притримувалися автори статті.

Результати

Нижче викладені апріорні визначення ключових термінів за [1] в інтерпретації авторів цієї статті, а саме: 1) *методологія* – це логіка пізнання на основі визначення причинно-наслідкових ланцюгів стосовно якогось чітко визначеного детермінантного фактору, що пояснює сутність даного процесу (відповідно обрання іншого фактору в інших випадках визначає іншу методологію); 2) *теорія* – це чітко визначена сфера наукової проблематики, що передбачає авторство та інструментарій вирішення конкретної проблеми (звідси, наприклад, термін «економічна теорія» у традиційному загальному виразі без деталізації щодо того яка саме теорія розглядається вже є невірним за визначенням).

Констатація зазначеного не є зайвим з огляду на численні дивні визначення термінів «методологія» і «теорія» у більшості вітчизняних підручників з основ науково-дослідної роботи та інших споріднених дисциплін вищої школи (детальної дискусії в даній статті хотіли б поки що уникнути). З іншого боку, нижче викладене так чи інакше впливає з цих визначень, що становить, як нам здається, певну логіку.

Виходячи із традиційного явлення про зміст будь-якої репрезентативної теорії, остання складається з: 1) фактів (ефектів), які стали основою для постановки питання про необхідність перегляду традиційних поглядів (теорій); 2) ідей та гіпотез; 3) законів, що розглядалися як вихідний базис аналізування та концептуалізації досліджень; 4) постулатів і принципів, що були виділені при окресленні оригінального змісту теорії; 5) нових категорій, які було сформульовано і розглядалися як ключові; 6) положень, які було винесено як основні в межах представленої теорії і які, як вважається, відбивають її сукупність доказово обґрунтованих висловлювань.

Така схема, наголошуємо, є загальноприйнятною. Правомірно розглядати цей блок, складову будь-якої теорії як те, що належить до інформації наукового рівня, тобто тієї, що потенційно сформована як така, що потребує і дійсно може бути аргументована, підтверджена, доведена. Даний алгоритм дозволяє відповідно представити теорію капіталізму-лібертаріанства. При цьому є сенс розділити цей концепт. В табл. 1 наведено відображення цієї теорії у класичному контексті (означимо її як теорію капіталізму) - на етапі її становлення у ХVІІ ст. та до початку ХХ ст.

Таблиця 1

Структурне відображення теорії капіталізму (концепт ХVІІ-ХІХ ст.)

Структурні складові теорії	Ідентифікація змісту
Факти	Наявність численних статистично підтверджених даних про: 1) низький рівень продуктивності та ефективності існуючої економічної системи феодалізму; 2) незадовільну чи недостатню ефективність політики державного протекціонізму; 3) наявність значного потенціалу економічної динаміки за рахунок нелегітимізованих в системі феодального суспільства факторів
Ідеї (гіпотези)	Економічне (соціально-економічне) позитивна динаміка можлива за рахунок зміни статусу маргінальних у цій системі груп агентів, пов'язаних з підприємництвом.
Закони (апріорні знання)	Закони ринку - природність інституту ринкового обміну та універсальність і видозміну його механізмів навколо певного балансу будь-якого ринку.

	Закон об'єктивного усталеного соціально-економічного зростання суспільства на основі ідеології економічного лібералізму і капіталістичної ринкової системи.
Категорії	“Економічний лібералізм” - концепт економічної свободи на фоні політичної свободи. “Підприємець” - узагальнена назва групи агентів, професійною діяльністю яких є ризиковий бізнес - виробництво товарів та послуг для ринку. “Баланс ринку” - узагальнення особливих характеристик репрезентативного ринку, що відображають його технічний стан та можливості саморегуляції.
Принципи	1. Невтручання держави у справи економіки. 2. Вільна торгівля. 3. Вільна конкуренція. 4. Вільне ціноутворення. 5. Політична свобода. 6. Функції грошової системи як технічні стосовно стану ринків (“кількісна теорія грошей”).
Положення	Про можливість забезпечення матеріальних потреб суспільства на основі економічного лібералізму. Про первинність сфери матеріального виробництва в економіці. Про можливість безкризового розвитку економіки на основі повної реалізації принципів економічного лібералізму. Про здатність ринків до саморегулювання і самовдосконалення. Про технічну функціональність грошей в капіталістичній економіці.

Джерело: авторські дослідження на основі праць фундаторів класичної політекономії [7-10].

Можемо зробити висновок про те, що аналітичне тлумачення згаданої теорії у реаліях і концептах XVII-XIX ст. доволі просте і логічне, а саме: 1) найважливішим для соціуму є матеріальна сфера виробництва товарів та послуг, це і є головним в економіці як науки і практики; 2) забезпечити матеріальні потреби суспільства можливо лише за умов економічного лібералізму (вільної торгівлі, вільного ціноутворення, вільної конкуренції та невтручання держави у справи економіки), де новий “клас” (група агентів) капіталістів-підприємців, що забезпечують виробництво цих благ, стає детермінантним, головним політично; 3) економіка функціонує в межах безобмеженого функціонування ринків, де останні саморегулюються і самовдосконалюються за умови невтручання ззовні; 4) гроші виконують технічну функцію, обслуговуючи ринки, економіку, запити споживачів і представників бізнесу; 5) за умов економічної (і політичної) свободи суспільство “приречене” на збагачення; 6) будь-яка порушення цих передумов породжують кризи, безробіття, депресію, смути. Ще раз слід підкреслити, що все вищевикладене було безпосередньою альтернативою до пануючої до цього часу теорії меркантилізму епохи пізнього феодалізму, тобто було новаторською ідеєю.

Як можна замітити, ключову роль в теорії капіталізму, окрім інших, становила теза про “закони ринків” і фактор ринків загалом. Адже ринки існували завжди, і лише на рубежі XVII ст. такі стали невід’ємним вмонтованим елементом нової – капіталістичної - економічної системи. Цікавою представляється інтерпретація з точки зору сьогоденних уявлень про різний стан ринків в контексті теорії «екстрактивних» (таких що зумовлюють вигоду від ринку тільки для еліти країни) та «інклюзивних» (таких що дозволяють отримувати вигоду від функціонування ринку якомога більшої кількості агентів) інститутів Д. Аджемоглу та Д. Робінсона [14], де роль ринку оцінюється за максимізацією участі різних груп агентів у функціонуванні ринку та отриманні можливої вигоди (рис. 1).

Відповідно відмінність ринків в епоху капіталізму на відміну від того самого меркантилізму полягала насамперед в їхній інклюзивності, що породило нову ідеологію розвитку, коли зростання економічної активності, її масовість надавали вигоду всім групам агентів. Такий ідеальний

капіталістичний ринок виключає олігархізацію, захоплення політичною елітою влади та активів, натомість забезпечує виключно високий рівень соціалізації ринкових відносин. По великому рахунку лише у цьому варіанті ринку і можливий розвиток за сценарієм максимізації вигоди для максимальної кількості учасників ринку.

Чим же відрізняється класична версія теорії капіталізму від того, що сьогодні означене як лібертаріанська її варіація? Перш за все історичною потребою реагувати на теоретичні концепції періоду з 30-х рр. ХХ ст., або того етапу економічної думки, коли у світі почали панувати (і продовжують) доктрини державного регулювання.

<i>Темпи зростання</i>	Високі	II «Екстративне зростання»	IV «Інклюзивне зростання»
	Низькі	I «Стагнаційний ринок»	III «Обмежене інклюзивне зростання»
		Незначні	Істотні
<i>Якісні зміни</i>			

Рис. 1. Класифікація ринків згідно теорії співвідношення екстративних та інклюзивних інститутів

Джерело: авторські дослідження [4] на основі роботи Д. Аджемоглу та Д. Робінсона [14].

Нагадаємо, саме у цей час виникли такі теоретичні версії регулятивної теорії як кейнсіанство [15], неолібералізм, інституціоналізм, чисельні ліві течії, які об'єднує насамперед визнання нездатності ринків до саморегуляції і самовдосконалення, а звідси - потреба у державному регулюванні; така потреба за різними теоріями продиктована величезною кількістю додаткових причин, чому наводяться ґрунтовні аргументації, що часто формально виглядають бездоганно наближеними до істини. Окрім політичного підтексту зазначеного, в економічній теорії набули апробації теорії монополістичної та недосконалої конкуренції, за якими ринки можуть набувати дисфункціональних станів без якогось відповідного регулювання. Науковою проблемою є те, що ці теорії загалом то вважаються аполітичними, науково доведеними, визнаними недемагогічною економічною наукою. Окрім цього, у світі відбувся стрімкий перехід до постіндустріального суспільства, економіка і філософія якого являли собою принципово новий етап еволюції, де змінилися дуже багато детермінуючих поведінку соціуму факторів. Так і відбулося, що історично лібертаріанська версія будувалася на формуванні аргументованих відповідей саме на вищезазначене.

Сучасне відображення теорії капіталізму-лібертаріанства може бути представлене наступним чином – табл. 2. Саме таким чином, як вважаємо, сучасне лібертаріанство відрізняється від класичної версії - насамперед адаптуванням до врахування ролі факторів постіндустріальної природи, що надає нові можливості управління і розуміння сутності економічних процесів, породжуючи при цьому як нові можливості, так і ризики.

Структурне відображення теорії лібертаріанства (концепт ХХІ ст.)

Структурні складові Теорії	Ідентифікація змісту
Факти	Дані про: 1) незадовільну чи недостатню ефективність регуляцій; 2) визначальна роль фактору підприємництва та підприємницької активності у моделях розвитку; 3) поява нових факторів зростання постіндустріальної природи.
Ідеї (гіпотези)	1. Подальше усталене зростання потребує відродження енергії підприємницької активності. 2. Для будь-якого рівня і стану економіки та соціуму в цілому можливий більш досконалий стан; це є по суті інженерною задачею в межах інтелектуального поля нових методологій і теорій.
Закони (апріорні знання)	1. Природність ринкового обміну як інституту реалізації моделі поведінки «економічної людини» та необхідної для цього групової комунікації. 2. Закон об'єктивного усталеного соціально-економічного зростання суспільства на основі ідеології економічного лібералізму і капіталістичної ринкової системи. Розвиток / динаміка соціуму має одночасно закономірності еволюційних та катастрофічних змін.
Категорії	“Лібертаріанство” - концепт ХХІ ст. про визначальну роль економічної свободи у моделях розвитку.
Принципи	- економічного лібералізму (мінімізації втручання держави у справи економіки, вільної торгівлі, реальної конкуренції, вільного ціноутворення); - ефективності постіндустріального суспільства, де така досягається за рахунок зростання ролі сектора послуг, НТП та відповідного техніко-технологічного, у т. ч. інвестиційного, забезпечення, спеціальних знань, фаховості менеджменту і персоналу, інформатизації і комп'ютеризації всіх процесів і т. д., а також відповідно адаптованої управлінської та регулятивної політики; - «узгодженості інтересів»: ефективне конкурентне середовище досягається на основі узгодженості інтересів всіх реципієнтних та бенефіціарних до даного ринку груп економічних агентів, економічним виразом чого є оптимізація стану відповідного ринку; - «обґрунтованої регулятивності ринку»: регуляції мають доцільність лише за критерієм максимізації сприяння процесу оптимізації стану ринку, тоді як в основі таких – пріоритет створення найбільш ефективної/досконалої з альтернатив моделі конкуренції.
Положення	1. Про пряму кореляцію між реалізацією принципу економічного лібералізму та рівнем розвитку соціуму. 2. Про об'єктивність поєднання таких властивостей ринків як потенціалу до саморозвитку/самовдосконалення та водночас їхньої вразливості і вмонтованих передумов прояву дисфункцій в умовах недосконалості і монополістичності реальної конкуренції.

	<p>3.Про методологічну коректність використання інтелектуального комплексу теорії постіндустріального ринку у вирішенні конкретних економічних задач оптимізації.</p> <p>4.Про необхідність і технологічну можливість досягнення прийнятної економічної, соціальної та екологічної ефективності економіки і ринків (відповідно – досконалості таких та обмежень їхнього функціонування).</p> <p>5.Про можливість моделювання та прогнозування стану ринків та економіки в цілому за кібернетичними моделями: системних, катастрофічних, флуктуаційних змін та самоорганізації.</p> <p>6.Про перспективи моделей інклюзивного зростання як основи постіндустріальних модернізацій.</p>
--	---

Джерело: авторські дослідження.

Слід зупинитися на розгляді критеріїв прогресу та відображенні таких в традиційній економічній науці. По суті це питання детально не досліджувалося: мабуть, вважалося апріорним твердження про те, що прогрес - це покращення матеріального життя та всього що з цим пов'язано - такою була точка зору принаймні більшості фундаторів класичної політекономії. Як відомо у XIX ст. В економічній науці існує теза – принцип В. Парето [11], де позитивність змін в економічній системі (те що можна розуміти як реформи на їхні наслідки) пов'язана із правилом, коли має місце поліпшення стану щонайменше одного агента за умови не погіршення стану всіх інших. Тобто сам факт погіршення стану когось з агентів – навіть якщо це дуже мала кількість агентів - стає негативним критерієм.

Така версія, як вважаємо, потребує уточнення. Якщо розглядати реальну можливу динаміку в процесі реформ (точніше модернізацій, адже тлумачення терміну “реформа” сьогодні найчастіше є невірним), то визнаємо факт того, що при будь-яких економічних змінах завжди буде група агентів, яка погіршує - хоча б тимчасово - свій стан. Так, свого часу становлення капіталізму привело до втрат з боку феодалів, служителів культу, чиновників і т. п. І подібне відбувається завжди. Найважливішим при цьому є, мабуть те, що покращується стан переважної більшості інших агентів, до того ж тих, від кого залежить економіка, наприклад підприємці, наймані працівники, власники капіталів і т. п.

Звідси критерій обґрунтованості повинен бути уточненим таким чином: зміни є позитивними у разі фіксації більшої вигоди у порівнянні із можливим погіршенням («принцип покращення, що повинно перевищувати погіршення»); при цьому погіршення (витрати) допустимі для групи агентів, що не визначають потенціал покращення стану системи. Наприклад, втрати для підприємців є неприйнятними, тоді як подібне стосовно бюрократії може бути допустимим.

Більше того, емпірика змін часто також може не бути безпосереднім критерієм прогресу в короткостроковій динаміці. Наприклад, зміни в системі, коли лібералізуються умови для підприємців, а заробітна плата, наприклад, чиновників, обмежується чи зменшується, може вважатися індикатором прогресу навіть за умови, коли на поточний період змін наприклад ВВП не зафіксовано. Адже зрозуміло, що позитив, фіксований чисельно, буде у подальшому, хоча причиною такого стали, умовно кажучи, якісні, структурні зміни сьогодні.

Загалом же прикладне застосування теорії капіталізму-лібертаріанства, на нашу думку, може бути реалізоване через формулювання відповідної управлінської задачі із метою досягти кращого стану системи. Авторський підхід до опису суті інженерної задачі із управління розвитком стосовно будь-якого об'єкту модернізації передбачає окремі рівні: аналітичний (I), ідеологічний (II), безпосередньо управлінський (III) та результуючий (IV). Тобто, передує процес створення адекватної системи аналізування стану, дисфункцій та перспектив; надалі постає питання формування ідеології змін у короткостроковому та довгостроковому періодах, які б були схвалені суспільством (наприклад, важливішим є те, як оцінюється динаміка змін агентами, а не емпіричне тлумачення такої); надалі формується безпосередньо система управління, яка включає в себе традиційний перелік

елементів (постановка мети, завдань, суб'єктів, об'єктів впливу, інструментарію, системи моніторингу змін, корегування відхилень і т. д.). Цей етап знову ж таки представлений завданням підвищеного аналітичного змісту, за результатами якого формується перелік нових чи уточнюючих завдань управління.

В даному разі підкреслюємо роль рівня ідеології: тобто, для реалізації будь-якої економічної теорії важливе формування певних догматів ідеологічного рівня. Роль цього фактору – фактору догматичного – представляється предметом актуальних досліджень. Досі ніхто не ідентифікував догмати як складову репрезентативної теорії.

Так, вважаємо, що будь-яка теорія містить інтелектуальні елементи того, що виходить за межі науково підтвердженої. Тобто теорія завжди містить те, що належить до сфери віри – це те, що визначально не передбачає доведення. Нами це означено як догматична складова теорії.

Чому догмат є обов'язковою складовою теорії? Може в силу того, що на певних етапах формулювання та розшифрування інтелектуалізації ключових положень якоїсь теорії прихильники такої закономірно використовують певні нарративи, що можуть (тимчасово) не мати фактологічного підтвердження. Більше того, слід визнати, що більшість агентів – прихильників, наприклад капіталізму чи комунізму, не володіють і не можуть володіти доказовою базою, що підтверджує вірність цієї теорії (такою часто не володіють і науковці відповідних шкіл). Наприклад, в країні, що не має досвіду економічної свободи чи розвинутої ринкової економіки важко проводити експерименти, що доведуть емпірично доцільність таких. Натомість віра, догмат у те, що свобода економічної діяльності є найбільш прийнятною, вирішує питання можливих реформ. Ідея свободи історично використовувалася і об'єктивно буде використовуватися завжди для просування ідеї про зміну суспільного устрою на користь лібералізму. На якомусь етапі ідея лібералізму (тобто про те, що це єдиний безпрограшний сценарій розвитку) об'єктивно стала догматом, що має тисячолітню історію. Аналогічними є процеси формування і просування догматів в межах інших теорій (згадаємо лише вчення про комунізм та багато інших). Слід, тим не менше, наголосити, що формування догматичної складової відповідної ідеології – доволі складний і витратний управлінський процес, який в якійсь період часу може належати до функцій регулятора.

Що може бути догматами економічної теорії? Все перераховане нижче об'єднує те, що такі, як вже наголошувалося, не мають раціонального (в традиційному розумінні) пояснення з точки зору наукових термінів, проте є реальністю завжди, і це демонструє їхню важливість, наприклад для того, щоб сприяти пануванню якоїсь теорії (або ж її дискредитації).

По-перше, це міфи і легенди, що формуються у якомусь соціумі (у даному разі ми розглядаємо їхні аналоги в економічному контексті); за своєю природою це є антиподом фактів; обоє елементи ріднить наявність потенціалу відображати якісь реалії у соціумі. Так, привабливість історій, казок, легенд на зразок Робіна Гуда завжди дуже позитивно сприймалися будь-де саме в силу того, що це відображало настрої мас у бажанні свободи, у т. ч. економічної (пригадаємо, що Робін Гуд здійснював власну господарську діяльність у повному відриві від традиційної тоді). Ідея не платити податки владі, яку ненавидять, знову ж таки має тисячолітню історію.

По-друге, це настрої як окремих груп агентів, так і масові настрої соціуму, які часто бувають мало контрольованими, дуже нераціональними, проте виконують функцію формування ідей, але не як (не тільки) наукових складових теорії, а джерел ідеологій. Знову ж таки історія переповнена фактами про те, що у самих різних соціумах домінували настрої свободи, протидії існуючій владі, боротьбі з заборонами і обмеженнями, примусами і т.п.

По-третє, це ідеологія, що формується на фоні цієї теорії. Ідеологія може бути предтечею, безпосереднім фоном чи наслідком теорії, проте головним є те, що ідеологія нераціональна у науковому сенсі, проте завжди супроводжує теорію. Ідеологія – це множина пануючих догматів у даному соціумі, що мають скоріше форму вірувань у якісь принципи, які, у свою чергу, збігаються з якоюсь теорією. Догмати мають безумовно теологічну природу, де головним є фактор віри у якісь принципи організації економічних процесів.

По-четверте, це мораль як на рівні окремих груп агентів, так і соціуму в цілому, яка має своїм корінням саме нераціональну частину теорії – міфологічну складову, суспільні настрої, ідеологію та відповідний догматизм. Економічна мораль відіграє не менш потужну роль у моделях розвитку аніж те що традиційно розуміємо як її культурний аналог. Історія переконує, що економічна мораль має практично завжди протирічила моралі панівних еліт, і у цьому очевидно, полягав головний еволюційний конфлікт. Натомість цей конфлікт епізодично зникав в окремих країнах, де переміг капіталізм, і це став найбільш значимий цивілізаційний феномен. Натомість проблеми країн, де капіталізм мав чи має проблеми, полягають саме у збереженні конфлікту економічної моралі офіційної та масової.

Знову ж таки, економічна мораль не має (може не мати) традиційної раціональності, проте безпосередньо формує поведінку агентів – конструктивну чи деструктивну. І ось на цьому етапі наукова теорія і її догматична складова об'єднуються функціонально, формуючи нову філософію (систему ідей, раціонально обґрунтованих, у т. ч. економічних) і парадигму (система уявлень, що формують світогляд), що охоплює (поділяється) масами, більшістю, критичною масою агентів. Можна стверджувати, що будь-яка теорія формується в єдиному полі відповідної філософії і парадигми. Головне завдання філософії і парадигми полягає у формуванні поведінки агента і відповідних груп агентів. На цьому етапі формується та чи інакша модель розвитку якогось соціуму з відповідними наслідками – прогресом (якщо обрано вірну теорію) чи регресом (якщо обрано невірну теорію).

Висновки

Традиційно для всієї своєї історії цивілізація перебуває у стані пошуку власної моделі розвитку з метою вирішення глобальних та фонових проблем, насамперед економічних. Цей тренд продовжує має чітку націоналістичну диференціацію у межах політичних кордонів, відбувається з різною інтенсивністю, проте є і залишається головним соціальним імпульсом. Історія і сьогодення надають певну палітру поглядів щодо альтернатив такої моделі, що відображається у певних економічних теоріях. Однією з таких є капіталізм-лібертаріанство; є всі підстави розглядати останнє як головну економічну філософію, концепцію, догму, теорію сучасності.

Теорія капіталізму-лібертаріанства являє собою синтез двох концептів: «універсального економічного лібералізму варіації класичної політекономії» - капіталізму, а також «постіндустріальної версії економічного лібералізму». Обидва мають споріднене змістовне поле, складають водночас синтезований концепт, який є логічно узгодженим за принциповими положеннями загальної теорії.

Загальна методологія повинна бути доповнена положеннями про об'єктивну наявність догм у межах будь-якої теорії, навіть самої раціональної, як можуть вважати її прихильники. Такі догмати формують ідеологію, філософію, парадигму соціуму, де дана теорія набуває панівного статусу. Роль ідеології, філософії, парадигми щодо успіху поширення і реалізації теорії є виключно важливою; серед певних, часто самих чисельних груп реципієнтних до теорії агентів, це стає часто головним фактором успіху чи невдач модернізацій. Реформатори приречені приділяти не меншу увагу формуванню, просуванню, переважанню догматів аніж всьому іншому в процесі модернізацій економічних систем.

Список використаної літератури

1. Lakatos I. The Methodology of Scientific Research Programmes. Cambridge University Press. 1980. 260 p.
2. Popper K. The Logic of Scientific Discovery. Routledge. 2002. 544 p.
3. Кун Т. Структура наукових революцій. Київ: Port-Royal, 2001. 228 с.
4. Логоша Р.В. Формування постіндустріального ринку овочевої продукції в Україні: монографія. Вінниця: ПрАТ «Вінницька обласна друкарня». 2017. 515 с.

5. Семцов В. М. Інституціоналізація організаційно-поведінкових змін у діяльності підприємств аграрної сфери України: концепт неспостережуваних економічних процесів: монографія. Вінниця: ФОП Рогальська І. О., 2018. 480 с.
6. Karachyna N., Vakar T., Moroz Y., Semtsov V., Vitiuk A. Territorial branding as an instrument for competitiveness of rural development. *Applications of Management Science*, 2020 Volume 20, P. 97–114.
7. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ: Port-Royal, 2001. 594 с.
8. Ricardo D. On the principles of political economy and taxation. MJP Publishers. 2019. 286 p.
9. Say J.-B. A Treatise on Political Economy. CreateSpace Independent Publishing Platform. 2013. 492 p.
10. Bastiat F. The Law. Martino Fine Books. 2011. 78 p.
11. Історія економічних вчень: підручник / Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко. А.М. Поручник та ін. за ред. Л.Я. Корнійчук. Київ: КНЕУ. 2001. 564 с.
12. Мюррей Р. До нової свободи. Лібертаріанський маніфест / пер. з англ. Олександр Гросман, ред. Володимир Золотарьов, Київ: Інститут вільної економіки, Wellbooks, 2023. 420 с.
13. Башлаков С., Золотарьов В., Хохлов В. Лібертаріанська перспектива. Від посткомунізму до вільного суспільства. Київ: Ніка-Центр, 2019. 335 с.
14. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають? Походження влади, багатства та бідності. Київ : Наш Формат, 2016. 440 с.
15. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest, and Money. CreateSpace Independent Publishing Platform. 2009. 542 p.